

Marko MATOLIĆ, univ. bacc. hist.
Orašje

STARI DRVENI NADGROBNI KRIŽEVI NA KATOLIČKOM GROBLJU TUTNJEVAC U ŽUPI ŠPIONICA

Apstrakt: Ovaj rad nastao je kao rezultat terenskog istraživanja kojemu je cilj bio lociranje, evidentiranje, fotografiranje i opisivanje starih, nadgrobnih, drvenih križeva na katoličkom groblju u Tutnjevcu koje u crkveno-administrativnom pogledu pripada župi Špionica. Naselje Špionica ima višestoljetni kontinuitet, spominje se još u prvoj polovici 16. stoljeća, dočim prvi autoru poznati zapis o katoličkom groblju u istoimenom mjestu potiče iz 1772. godine. Drveni križevi, koji su predmet ovog rada, potiču iz druge polovine 20. stoljeća, ali nesumnjivo imaju dužu tradiciju koja je pod raznim okolnostima prekinuta koncem prošlog stoljeća. Na groblju smo, u studenom 2017. godine, zatekli dvanaest ovakvih križeva među kojima postoji diferencijacija na muški (6 komada) i ženski (6 komada). Izrada ovakvih križeva spada u jednu vrstu vernakularne umjetnosti koju se ubrzo neće moći vidjeti in situ.

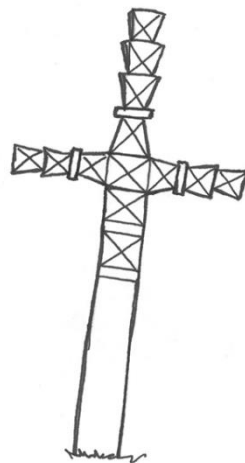
Ključne riječi: Špionica, Tutnjevac, groblje, nadgrobnih križevi, narodna umjetnost

Naselje Špionica Srednja, u općini Srebrenik, smješteno je na lijevoj obali rijeke Tinje koja čini vododijelnicu planina Trebava i Majevisa. Naseljena je pretežno katoličkim stanovništvom pa je do 1955. godine nosila naziv Špionica Hrvatska.¹ S okolnim naseljima Špionicom Donjom (pretežno muslimansko stanovništvo), Špionicom Gornjom i Špionicom Centar (u obje potonje do 1991. godine prevladavalo je pravoslavno stanovništvo dok su na

---

¹ Nikola Veselčić, *Špionica u prošlosti i sadašnjosti*, Lukavac 2004., str. 22. (Dalje: N. Veselčić, *Špionica u prošlosti i sadašnjosti*)

popisu iz 2013. godine oba ova naselja nastanjena izrazito muslimanskim stanovništvom) nosi skupni naziv – Špionica. Pod ovim imenom naselje ima kontinuitet još od srednjovjekovnog razdoblja. U sklopu nahije Srebrenik pominje se 1533. godine.² Tijekom 17. stoljeća naselje, ako je u njemu bilo katoličkog stanovništva, vjerojatno pripada župi Dragunja.³ Početkom 18. stoljeća, točnije, 1711. godine, Špionica se pominje kao zijamet s prihodom od 40.000 akči u posjedu Osmana, muteferika bosanskog tefera.¹⁵⁴ U crkveno-administrativnom pogledu, Špionica tada vjerojatno pripada katoličkoj župi Ravno koja se 1742. godine podijelila na župu Štrepci i župu Bijela⁵, a u sastavu župe Bijela navodi je biskup Pavo Dragićević sredinom 18. stoljeća.⁶ Župa Bijela promijenila je 1834. godine ime u Dubrave ali je Špionica ostala u njenom sastavu do 1866. godine kada se formirala kao zasebna kapelanija, odnosno župa.⁷ Osim Špionice, ovoj župi danas pripadaju naselja: Cerik, Hrgovi Gornji, Jošak, Kosica, Ormanica, Srebrenik i Šestići.

U župi se nalaze tri groblja. Jedno je odmah iza župne crkve i ono je novijeg datuma⁸, tako da na njemu nema starih križeva, kao ni na onom groblju koje se nalazi u Ceriku. Treće groblje nalazi se oko 1,5 kilometar sjeverno od crkve i ono više nije aktivno, to jest, u njega se ne vrše ukapanja izuzev onih pokojnika koji su već ranije obezbijedili sebi grobna mjesta ili imaju obiteljske

² Adem Handžić, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, Sarajevo 1975., str. 131.

³ <http://www.garevac.net/tekst/135/> (pristupljeno: 3. 5. 2018.)

⁴ Vladislav Skarić, „Popis bosanskih spahija iz 1123. (1711.) godine“, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, Sveska za historiju i etnografiju, Godina XLII, Sveska 2, Sarajevo 1930., str. 92.

⁵ Ambrozije Benković, *Katoličke župe Bosne i Hercegovine i njihove filijale od XII. vijeka do danas*, Đakovo 1966., str. 94. (Dalje: A. Benković, *Katoličke župe BiH*)

⁶ Luka Đaković, *Prilozi za demografsku i onomastičku građu Bosne i Hercegovine I (Na osnovu popisa katoličkog stanovništva 1743. godine)*, Akademija nauka i umjetosti Bosne i Hercegovine, Građa, knjiga XXIII, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 19, Sarajevo 1979., str. 311.

⁷ A. Benković, *Katoličke župe BiH*, str. 20. Veselčić napominje da je Špionica 1865. godine postala kapelanijom a župom tek 1884. godine, od kada se vode i matične knjige krštenih, vjenčanih i umrlih te druge administrativne knjige. N. Veselčić, *Špionica u prošlosti i sadašnjosti*, str. 25.

⁸ N. Veselčić, *Špionica u prošlosti i sadašnjosti*, str. 106-109.

grobnice.⁹ To groblje smješteno je na platou koji je na vojnim JNA kartama (TK25 iz 1978. godine) označen kao kota 251. Kota se nalazi upisana i na austrougarskim vojnim kartama iz 1887. godine gdje stoji i naziv groblja – Topolovičko groblje, dok se Topolovićima naziva dio gdje se nalazila, a i danas se nalazi katolička crkva. Samo groblje nalazi se u dijelu naselja koje se zove Tutnjevaca¹⁰ i vidljivo je čim se krene uspinjati s glavnog puta Orašje-Tuzla, iako do njega vodi još nešto više od 2 kilometra puta. Katastarski, groblje pripada K.O. Cerik (k.č. 927) i površine je 3313 m². U središtu groblja sazidana je kapela bez zvonika.¹¹ Pokraj kapele nalazi se visoki zavjetni križ postavljen 1891. godine na grob Otta Sertića, sina austrougarskog predstojnika postaje u Srnicama.¹² Dabome, križ je tokom godina nekoliko puta mijenjan. Na ulazu u groblje ograđeno žičanom ogradom nalazi se natpis „*Staro mjesno groblje*“, urezan na oveloj fosni (slika 1). Ovo je, najvjerojatnije, isto ono groblje koje se spominje u najstarijim maticama umrlih župe Bijela, još 1766. godine.¹³ O starosti groblja svjedoče i kameni nadgrobni spomenici karakteristični za 19. stoljeće (slika 2). U kasnu jesen 2017. godine ovdje smo uspjeli locirati 12 starih, drvenih, nadgrobni križeva među kojima postoji jasna diferencijacija na muške i ženske. Muški križevi obradom su identični. Urađeni su na ovakav način: donji dio uspravne grede se ne rezbari nego samo gravira i to sa sve četiri strane grede. Graviraju se kvadratna ili pravokutna polja s dvije dijagonalne crte unutar njih koje tako čine iks. Između ovih polja može ali ne mora biti prazan prostor, tj. „traka“. Broj polja je dva kod nižih ili tri kod viših križeva. Gornji dio uspravne grede počinje blagim sužavanjem sa sve četiri strane grede u dužini oko 11 cm. Potom slijedi postolje, koje je u stvari neobrađeni dio grede, debljine oko 3 cm. Na tom postolju nižu se „čaje“ koje nastaju urezivanjem grede sa sve četiri strane odozgor prema dolje

---

⁹ N. Veselčić, *Špionica u prošlosti i sadašnjosti*, str. 102.

¹⁰ Tutnjevaca je naselje, ili preciznije rečeno mahala, koja administrativno pripada Donjoj Špionici (muslimanskoj) ali je katastarski okružena Srednjom Špionicom (katoličkom). Up: Abdulah Arifović i Rusmir Djedović, „Naselje Tutnjevaca kod Srebrenika 1935. godine“, *Baština sjeveroistočne Bosne – Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe*, Broj 6/2013, Tuzla 2014., str. 82.

¹¹ Vjerojatno na istom mjestu stajala je i stara, drvena kapelica, uništena u vrijeme Drugog svjetskog rata. Godine 1959. sagrađena je nova drvena kapela, a zidana kapelica sagrađena je 1986. godine. N. Veselčić, *Špionica u prošlosti i sadašnjosti*, str. 37, 102-103.

¹² N. Veselčić, *Špionica u prošlosti i sadašnjosti*, str. 103.

¹³ *Matica umrlih župe Bijela 1745.-1771. godine*, rbr. 16 za 1766. godinu: „Eodem die [5. II. 1766.] obiit Joannes Novoselaz ex Spioniza fuit annō circi 80 et sep̄ in cemē suo“. Rukopis matice čuva se u franjevačkom samsotanu u Tolisi. Tek od 1765. godine postala je praksa da se u ovim maticama upisuju i mjesto ukopa. Od ove godine pa nadalje to postaje uobičajeno. Up. Ante Škegro, „Martyrologium Parochiae Biela (Matica umrlih župe Bijela u sjeveroistočnoj Bosni od 1771. do 1777. g.)“, *Bosna Franciscana, Časopis Franjevačke teologije Sarajevo*, Godina XXV, Broj 47, Sarajevo 2017., passim.

povećavajući dubinu ureza. Ove „čaše“ visoke su oko 9 cm, izuzev gornje, koja je u pravilu manja. „Čaše“ su, uključujući i onu ispod postolja koja djeluje kao čaša okrenuta naopako, sa sve četiri strane, ukrašene urezanim iksevima. Na pojedinim trokutovima koje ti iksevi stvaraju vidljivi su ostaci crne boje. Kraci poprečne grede urađeni su na potpuno isti način ali s manjim brojem „čša“. Dok na gornjem kraku uglavnom nalazimo tri „čša“, a tek u jednom slučaju četiri, na poprečnim kracima nalaze se po dvije „čša“. Jedina razlika koju smo među muškim križevima uočili je u njihovoj visini, ali moguće je da je riječ i o tome da su niži križevi u stvari samo dublje ukopani u zemlju. Visina viših križeva varira između 113 i 143 cm, a nižih između 63 i 66 cm. Širina muških križeva je između 65 i 80,5 cm. Poprečna greda nalazi se na 39 do 50 cm, mjereno od vrha križa. Debljina uspravne grede je 10-14 cm na najširem, neobrađenom dijelu i 4,5-7,5 cm na najužem dijelu, odnosno na dnu „čša“ koja se nalazi na vrhu križa. Debljina poprečne grede je između 10 i 11 cm na najširem dijelu, pri spojnici, te 5-9 cm na najužem dijelu, također na dnu „čša“ koja se nalazi na vrhu kraka. Opseg uspravne grede je 41-51,5 cm na najširem, odnosno 18-30 cm na najužem dijelu. Opseg poprečne grede je 35-44 cm na najširem i 19-38 na najužem dijelu. Sačuvano je sveukupno šest ovakvih križeva:

1. Masivan muški križ s višeslojnim „čšama“ na kracima u koje su ugravirani iksevi. Gornji krak ima četiri „čša“, poprečni po tri. Grede su ukrašene sa sve četiri strane. „Čša“ na vrhu nema produžetak, „trn“. Donji dio uspravne grede ima ugravirana dva polja (11 cm) s dijagonalama koje se sijeku, tj. iksevima. Između ta dva polja nema trake ali traka široka 3 cm ima ispod njih. Na križu su vidljivi ostaci zelene boje ali moguće je da ona potiče od lišaja a ne od neke farbe. Križ je visok 97 cm, širok 79 cm, poprečna greda postavljena je na 49 cm, mjereno od vrha križa. Debljina uspravne grede je 13 cm pri dnu i 7,5 cm pri vrhu, ispod gornje „čša“. Debljina poprečne grede je 11 cm

kod sjecišta i 9 cm prije početka „čša“ na vrhu krakova. Na istim mjestima opseg iznosi: kod uspravne grede 51,5 i 30 cm, kod poprečne grede 44 i 38 cm.

2. Trošan, manji muški križ, izrađen kao i (1). Uspravni krak ima tri „čaše“ dok poprečni imaju po dvije. Križ je visok 66 cm, širok 80,5 cm a poprečna greda postavljena je na 45 cm mjereno od vrha križa. Uspravna greda debela je 10-4,5 cm a opseg joj je 41-19,5 cm. Poprečna greda ima debljinu 10-6 cm a opseg 36-24 cm.

3. Vitak, lijepo očuvan muški križ, visok 143 cm, širok 65 cm s poprečnom gredom postavljenom na 39 cm, mjereno od vrha križa. Debljina uspravne grede je 14-6,5 cm a poprečne 10-6 cm. Opseg uspravne grede je 50-25 cm a poprečne 35-25 cm. Križ je ukrašen poput prethodnih s malom iznimkom. Naime, kvadratna polja na donjem dijelu uspravne grede koja se nalaze ispod sjecišta ukrašena su reljefno a ne gravurama. Gornji i donji trokut su ispupčeni a njegova dva kraka, koji se vrhovima dodiruju, ukrašeni su sitnim reckama. (slika 3 u prilogima)

4. Manji, duboko u zemlju poboden muški križ s dotrajalom poprečnom gredom. Gornji krak ima četiri „čaše“ i dva polja s ugraviranim iksom u njih. Visok je 63 cm, širok 69 cm a poprečna greda nalazila se na 40 cm, mjereno od vrha križa. Uspravna greda široka je 13 cm na najširem dijelu a 5,5 cm na najužem. Opseg joj na najužem dijelu iznosi 21 cm. Ostale parametre nismo bili u mogućnosti izmjeriti zbog velike oštećenosti križa.

5. Muški križ, jednake izrade kao i svi prethodni. Visok je 113 cm, širok 70 cm a poprečna greda nalazi se na 50 cm, mjereno od vrha križa. Debljina uspravne grede iznosi 11,5 cm na donjem i 5 cm na gornjem dijelu. Debljina poprečne grede je 11 cm kod sjecišta i 5 cm pri vrhu. Opseg uspravne grede je 45 cm na dnu i 18 cm pri vrhu a poprečne 39 kod sjecišta i 19 pri vrhu krakova. Poprečna greda je nagrižena zubom vremena. Grede su pričvršćene klinom. Pored križa nalazi se manji kamen s blagim udubljenjem na vrhu.

6. Vitak muški križ s naročito izraženim „čašama“. Ukrašen je na isti način kao i svi prethodni. Na pojedinim mjestima vidljivi su ostaci crne boje. Visok je 123 cm, širok 71 cm a poprečna greda nalazi se na 44 cm, mjereno od vrha križa. Debljina uspravne grede je 12-5 cm a opseg joj je 48-22 cm. Debljina poprečne grede je 11-5 cm a opseg 41-21 cm. Grobni prostor ograđen je drvenim opsigom (sklopnicama) bez ikakve umjetničke obrade.

I dok se izrada muškog tip križa u Tutnjevcu poprilično razlikuje od onih koje smo već opisali u Hrgovima Donjim, ženski tip križeva na ova dva groblja je u

potpunosti isti.¹⁴ Riječ je, dakle, o križevima čije su kraci na rubovima tesani, „raubovani“ ili „falcovani“. Tesanje započinje blagim ulazom, nekih desetak centimetara od sjecišta i produbljuje se prema vrhu krakova čineći tako novi brid koji sada ide sredinom grede, gledano s prednje ili zadnje strane križa. Čini se da su, za razliku od križeva u Hrgovima, ovdašnji križevi ipak malo zdepastiji, čemu doprinosi i veća širina ukošenih traka (oko 2,5 cm) kojima su ukrašeni falcovani dijelovi krakova. Donji dio uspravne grede ukrašen je na isti način kao i kod muških križeva na ovome groblju. I kod ženskih križeva primijetili smo više i niže križeve. Oni niži visoki su 60-63 cm, a viši 93-125 cm. Širina križeva kreće se od 55 do 90 cm. Poprečna greda postavljena je 34,5-47 cm, mjereno od vrha križa. Debljina uspravne grede je 8-15 cm na najširem, donjem dijelu, a 5-7,5 cm na najužem, gornjem dijelu. Opseg iste grede je 28-60 cm na najširem a 17,5-28,5 na najužem dijelu. Poprečna greda pri sjecištu je široka 8-11,5 cm a pri vrhu 5-8 cm. Opseg poprečne grede pri sjecištu je 27,5-44 cm a pri vrhu 18-33 cm. Sjecište križa ukrašeno je ugraviranim ukrižanim crtama koje tvore iks. Na dva križa očuvani su tragovi crne boje kojima su farbane trake i trokutovi koje tvore dijagonale u poljima duž grede. Na jedno od ta dva križa također su sačuvani ostaci bijele boje pa izvodimo zaključak da su crna i bijela korištene za bojenje traka duž falcovanih dijelova na kracima u naizmjeničnim kombinacijama isto kao i za farbanje trokutova u poljima na donjem dijelu uspravne grede, odnosno na samom sjecištu. I ovi križevi ukrašavani su sa sve četiri strane.

1. Masivan ženski križ izvaljen iz zemlje i polegnut na betonsku ploču. Kraci su mu falcovani s kosim, 2 cm širokim, trakama duž tog dijela. Na nefalcovanim dijelovima blago su ulegnute trake koje se savijaju u kose kada pređu na falcovani dio. Križ je ukrašen sa sve četiri strane. Na sjecištu greda nalazi se polje s iksom. Donji dio uspravne grede sadrži još tri takva polja dužine po 10 cm bez traka između ali s jednom trakom na dnu. Vidljivi su ostaci crvene boje. Križ je visok 125 cm, širok 80 a poprečna greda postavljena je na 47 cm, mjereno od vrha. Debljina uspravne grede je 15 cm na dnu a 7 cm pri vrhu. Debljina poprečne grede je 11,5 cm kod sjecišta a 8 cm na vrhovima krakova. Opseg greda iznosi 60-28,5 cm uspravne i 44-33 cm poprečne.

---

¹⁴ Marko Matolić, „Stari drveni nadgrobni križevi na katoličkom groblju u Donjim Hrgovima“, *Baština sjeveroistočne Bosne, Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe*, Broj 9/2016, Tuzla 2017., str. 216.

2. Ženski križ, izrađen poput (1) ali s određenim razlikama kao što su šire trake koje na nefalcovanom dijelu nisu ulegnute. Donji dio grede ukrašen je sa samo jednim poljem u koje je ugravirano iks. Iznad i ispod tog polja nalazi se po jedna traka, gornja s ostacima bijele boje, donja s ostacima crne boje. Skroz na dnu uspravne grede nalazi se i crni križ. Boja je poprilično dobro očuvana, u naizmjeničnim kombinacijama crne i bijele na trakama te u trokutima koje čine iksevi ugravirani u kvadratna polja. Križ je visok 93 cm, širok 90 cm a poprečna greda smještena je 45 cm mjereno od vrha križa. Debljina uspravne grede je 12,5 cm na dnu a 7,5 cm na vrhu dok joj opseg na istim mjestima iznosi 48 i 31 cm. Debljina poprečne grede je 10,5 cm na sjecištu i 8 cm na vrhovima krakova a opseg joj je 41 cm na najdebljem i 31,5 cm na najtanjem dijelu.

3. Zdepast ženski križ, u popotpounosti oponaša (1) ali su mu trake nespretno urađene jer se ne poklapaju i nema trake na donjem dijelu uspravne grede. Također, na tom dijelu grede nalaze se samo dva kvadratna polja s ugraviranim iksevima. Visok je 104 cm, širok 55 cm a poprečna greda je na 34,5 cm, mjereno od vrha križa. Uspravna greda debela je 10,5-6,5 cm a poprečna 9-7 cm. Opseg grede je 44-27 cm kod uspravne i 37-28 kod poprečne grede.

4. Manji ženski križ s raspuknutim gornjim krakom. Urađen je poput prethodnih križeva s tim da su mu trake malo uže i gravirane pod manjim kutom. Na donjem dijelu grede nalaze se tri polja s iksevima, bez traka između. Križ je, kao i ostali, ukrašen sa sve četiri strane. Visina mu iznosi 68 cm, širina 59 cm a poprečna greda je na 37,5 cm, mjereno od vrha križa. Debljina obje grede je identična, 8 cm na najdebljem dijelu i 5 na najtanjem ali opseg neznatno varira. Kod uspravne grede on iznosi 28-17,5 cm a kod poprečne 27,5-18 cm.

5. Zdepast, manji ženski križ s prelomljenom poprečnom gredom. Ovaj križ falcovan je tako da mu prednji kraj ne postaje rub nego se kao tanka, uspravna traka proteže do vrha križa. Na križu su vidljivi ostaci crne i crvene boje. Visok je 60 cm a isto toliko i širok. Uspravna greda bila je debela 12 cm a poprečna 10 cm. Opseg uspravne grede pri vrhu je 25 cm a opseg poprečne grede je 42-25 cm. Ostale

brojke nisu mjerodavne te ih ovdje niti ne unosimo. Ispred ovog križa nalazi se i stariji, mali, kameni spomenik.

6. Uspravna greda ženskog križa pored koje stoji uništena poprečna. Greda je obrađena kao i kod prethodnih križeva. Donji dio grede ima tri polja s iksevima, bez traka između njih. Greda je visoka 110 cm, široka je 10 cm na dnu a 5 cm na vrhu dok joj opseg na dnu iznosi 39 a na vrhu 21 cm. križ je bio širok 65,5 cm a poprečna greda nalazila se na 42 cm, mjereno od vrha križa.

Prilozi: Slika 1: Groblje u Tutnjevcu, župa Špionica

Slika 2: Stari nadgrobnji spomenici na groblju u Tutnjevcu

Slika 3: Ukasno rezbarenje na jednom od drvenih križeva

IZVORI I LITERATURA:

1. Arifović Abdulah i Djedović Rusmir, „Naselje Tutnjevac kod Srebrenika 1935. godine“, *Baština sjeveroistočne Bosne – Časopis za baštinu, kulturno-historijsko i prirodno naslijeđe*, Broj 6/2013, Tuzla 2014., str. 82-89.
2. Benković Ambrozije, *Katoličke župe Bosne i Hercegovine i njihove filijale od XII. vijeka do danas*, Đakovo 1966.
3. Đaković Luka, *Prilozi za demografsku i onomastičku građu Bosne i Hercegovine I (Na osnovu popisa katoličkog stanovništva 1743. godine)*, Akademija nauka i umjetosti Bosne i Hercegovine, Građa, knjiga XXIII, Odjeljenje društvenih nauka, knjiga 19, Sarajevo 1979.
4. Handžić Adem, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, Sarajevo 1975.
5. Skarić Vladislav, „Popis bosanskih spahija iz 1123. (1711.) godine“, *Glasnik Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini*, Sveska za historiju i etnografiju, Godina XLII, Sveska 2, Sarajevo 1930., str. 1-99.
6. Ante Škegro, „Martyrologium Parochiae Biela (Matica umrlih župe Bijela u sjeveroistočnoj Bosni od 1771. do 1777. g.)“, *Bosna Franciscana, Časopis Franjevačke teologije Sarajevo*, Godina XXV, Broj 47, Sarajevo 2017., str. 215-251.
7. Nikola Veselčić, *Špionica u prošlosti i sadašnjosti*, Lukavac 2004.

INTERNET:

<http://www.garevac.net/tekst/135/>

Marko MATOLIC, univ. bacc. Hist.

**OLD WOODEN CROSSES ON CATHOLIC CEMETERY TUTNJEVAC
IN SPIONICA PARISH**

Abstract: *This work was the result of a field study aimed at locating, recording, photographing and describing old, tombstones, wooden crosses in the Catholic cemetery in Tutnjevac, which belongs to the parish of Spionica in church and administrative terms. The settlement of Spionica has a centuries-old continuity, it is mentioned in the first half of the 16th century, while the first author's well-known record of a Catholic cemetery in the town of the same name dates from 1772. The wooden crosses that are the subject of this work date from the second half of the 20th century, but they undoubtedly have a longer tradition, which was interrupted under various circumstances at the end of the last century. At the cemetery, in November 2017, we found twelve such crosses, among which there is a differentiation between male (6 pieces) and female (6 pieces). Making such crosses is one of the types of vernacular art that will not be seen in situ.*

Keywords: *Spionica, Tutnjevac, cemetery, tombstones, folk art.*